

ADAK RAPPORT 73

Proefsleuvenonderzoek aan de Beersebaan in Vosselaar

S. DELARUELLE, G. BERVOETS & S. HERTOOGHS

De Archeologische dienst Antwerpse Kempen maakt deel uit van de projectvereniging Erfgoed Noorderkempen tussen de gemeenten Baarle-Hertog, Beerse, Kasterlee, Oud-Turnhout, Turnhout en Vosselaar met steun van de Vlaamse gemeenschap en de provincie Antwerpen.

Colofon

Opdrachtgever	Danneels Projects NV
Project	Vosselaar-Beersebaan
Projectcode	11022 VOS-BEE
Type onderzoek	Prospectie met ingreep in de bodem
Vergunning nr.	2011/430
Vergunninghouder	Stephan Delaruelle
Naam site	Vosselaar-Beersebaan
Auteurs	Stephan Delaruelle, Gerben Bervoets & Sarah Hertoghs
Kaarten & plannen	Stephan Delaruelle (©NGI/GIS Vlaanderen)
Foto's & tekeningen	Stephan Delaruelle
Omslagontwerp	Hanna Maes
ISBN	/

© AdAK , juli 2012

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen.

Samenvatting

Tussen 12 en 15 december 2011 werd door de Archeologische dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in opdracht van Danneels Projects een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd aan de Beersebaan in Vosselaar. Aanleiding voor het onderzoek is de geplande verkaveling van het gebied ten noorden van de Beersebaan, die een bedreiging vormt voor eventuele archeologische resten die zich hier nog in de bodem kunnen bevinden.

Doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van eventuele archeologische resten die bedreigd worden door de verkaveling. Hiervoor werden in totaal twintig proefsleuven aangelegd. Het merendeel liep parallel met de westelijke perceelsgrens en had een NO-ZW oriëntatie. Alleen op het oostelijke stukje van het plangebied werden drie sleuven parallel met de perceelsscheiding aangelegd. In totaal werd hierbij 7.527 m² onderzocht van een gebied van ca. 5,3 ha. Dit komt neer op 14,3 % van het totale terrein.

Tijdens het onderzoek werden slechts een beperkt aantal archeologisch relevante sporen vastgesteld. In het westen van het plangebied bevond zich het restant van het Osseven. Dit ven is op oude kaarten nog duidelijk te zien. Het ven bevond zich voor ongeveer de helft binnen het plangebied. De andere helft bevindt zich onder de bestaande woonwijk, met het centrum ter hoogte van de straat Biesven. Tussen werkput 2 en 9 in de westelijke helft van het terrein werd een restant van een laatmiddeleeuwse perceelsafbakening vastgesteld, die een rechthoekig terrein afbakende. Deze afbakening bestond uit twee greppels, waarbij twee rijen palen in geschrante opstelling waren geplaatst. Vanaf werkput 10 werden de klei-opduikingen in de natuurlijke bodem groter, vooral aan de kant van de straat met daaraan gepaard ook sporen van leem- of kleiwinningsputten, de zogeheten leemskuilen. Deze verstoorden grote delen van het vlak in wp 10 tot 20. Naar het zuiden toe was de bodem zandiger en werd op verschillende plaatsen ook restanten van een podzol teruggevonden. Het stukje in het oostelijke gedeelte was nagenoeg volledig verstoord door kleiputten.

Aan de hand van het proefsleuvenonderzoek kan worden aangetoond dat de vroegste ontginning van het gebied vermoedelijk dateert uit de late middeleeuwen. Sporen of vondsten die kunnen duiden op oudere bewoning werden niet teruggevonden. Derhalve lijkt verder archeologisch onderzoek op deze locatie niet nodig.

Inhoudsopgave

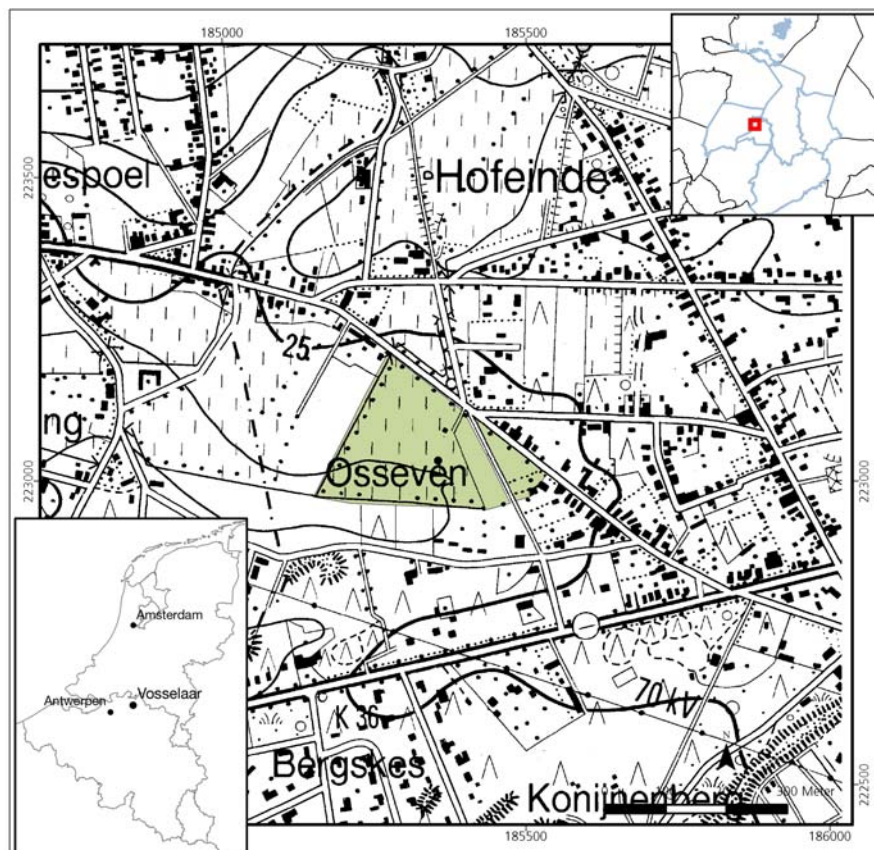
1	Inleiding	7
2	Landschappelijk kader	8
2.1	Geologie en geomorfologie	8
2.2	Bodemkunde	9
3	Historisch en archeologisch kader.....	10
3.1	Historisch kader	10
3.2	Archeologisch kader.....	11
3.2.1	Gekende vindplaatsen	11
3.2.1.1	Kattespoel (CAI 950994).....	11
3.2.1.2	Vosselaar-Lindenhoeve (CAI 101012)	11
3.2.1.3	Beerse-Beukenlaag.....	12
3.2.1.4	Frans Lauwersstraat I - Kattespoel III (CAI 101062)	14
3.2.1.5	De pastorie van Vosselaar (CAI 959102).....	14
4	Onderzoeksstrategie.....	15
5	Resultaten	16
6	Conclusie en aanbevelingen.....	20
6.1	Conclusie	20
6.2	Aanbevelingen	20
	Literatuur	20
	Lijst van afbeeldingen.....	21

1 Inleiding

Tussen 12 en 15 december 2011 werd door de Archeologische dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in opdracht van Danneels Projects een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd aan de Beersebaan in Vosselaar, kadastraal gekend als (Afd. 1) sectie A nrs. 246 A, 247B, 248B, 254L, 255P.

Aanleiding voor het onderzoek is de geplande verkaveling van het gebied ten noorden van de Beersebaan, die een bedreiging vormt voor eventuele archeologische resten die zich hier nog in de bodem kunnen bevinden.

Figuur 1.1 Situering van het plangebied aan de Beersebaan in Vosselaar

Tijdens het onderzoek werd een totale oppervlakte van onderzocht van 5,3 ha. Het veldteam bestond uit Stephan Delaruelle, Gerben Bervoets, Sarah Hertoghs en Inge Sprangers (AdAK).

Figuur 1.2. Sfeerfoto van het terrein bij de aanvang het onderzoek

2 Landschappelijk kader

2.1 Geologie en geomorfologie

Het plangebied bevindt zich op pleistoceen dekzand, waaronder zich op geringe diepte een kleisubstraat bevindt. Deze klei- en zandafzettingen van de zogenaamde Formatie van de Kempen zijn afgezet in het Oud-Pleistoceen (ca. 2 tot 1 miljoen jaar geleden) als brakwater-kustvlakteafzettingen in een getijdenzone. De circa 30 meter dikke formatie omvat de kleien van de Kempen nl. de Klei van Sint-Lenaerts/Rijkevorsel en de jongere Klei van Turnhout. Deze kleilagen worden onderling gescheiden door het Zand van Beerse.

Deze zogeheten kleien van de Kempen vormen een oost-west georiënteerde verhoging met een duidelijke cuesta (steilrand) die het interfluvium opbouwt tussen het Schelde/Netebekken en het Beneden-Maasbekken. Deze steilrand is meestal laag en weinig steil, waardoor deze eerder te omschrijven is als een microcuesta. Deze is te volgen vanaf Zandvliet langs Stabroek, Kapellen, over Braschaat, Schoten Schilde, Zoersel, Malle, Beerse, Vosselaar tot Turnhout. Voorbij Turnhout gaat de steilrand over in de uitlopers van het Kempens plateau.

Tijdens de laatste ijstijd, het Weichseliaan (ca. 120.000-13.000 jaar geleden) werd vanuit de drooggevalen Noordzeebedding door de polaire wind sediment aangevoerd, die het volledige gebied bedekte met een dik pakket zand. Dit varieert in dikte tussen de 30 cm op de hogere delen tot 5 m in de valleien van de oorspronkelijke Oud-Pleistocene afzettingen. Op sommige

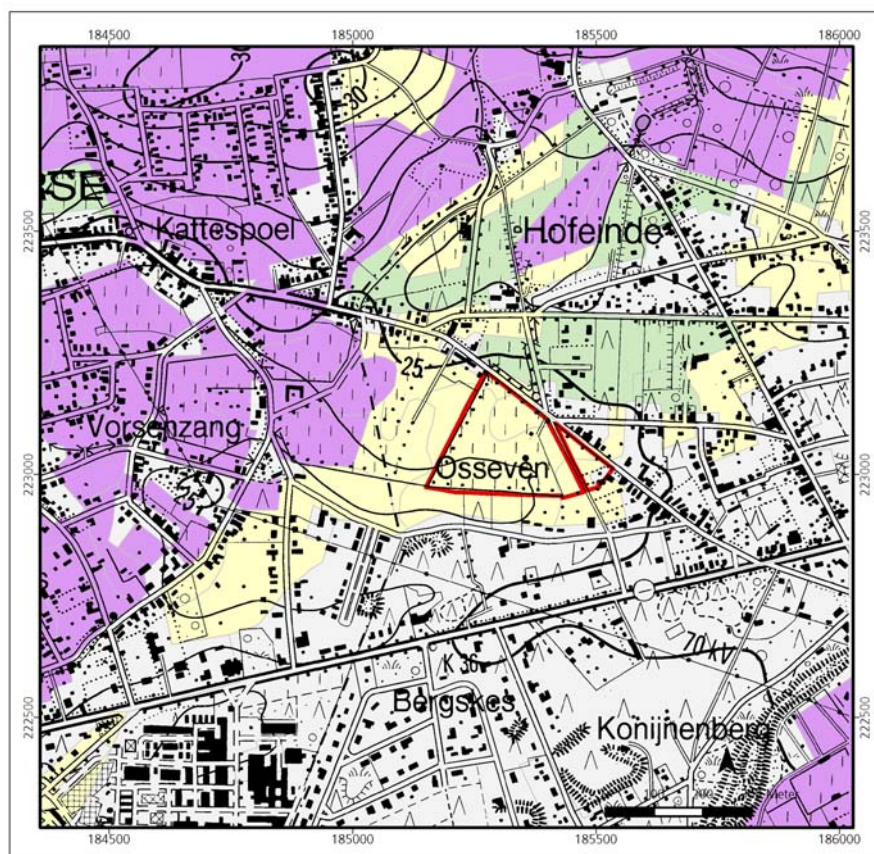

plaatsen ontstonden hierdoor uitgestrekte duinzandmassieven. Deze zandafzettingen werden tijdens de laatste koude fase, het Laat-Glaciaal (ca. 13.000-10.000 jaar geleden) omgewerkt tot lange oost-west verlopende dekzandruggen.

2.2 Bodemkunde

De bodems ter hoogte van het plangebied bestaan uit matig droge zandgronden tot matig natte zandgronden, die gekarteerd zijn als bodems met een A-C-profiel. Ten noorden van het plangebied bevinden zich zones waar de klein op geringe diepte is vastgesteld. Dit bleken bij eerder onderzoek echter zones waar in het verleden klei-ontginning is gebeurd.

Figuur 2.1.
Profielontwikkeling van de bodems binnen en rond het plangebied. Paars: plaggenbodems, groen: klei op geringe diepte, Bruin: zandgronden met A-C-profiel;

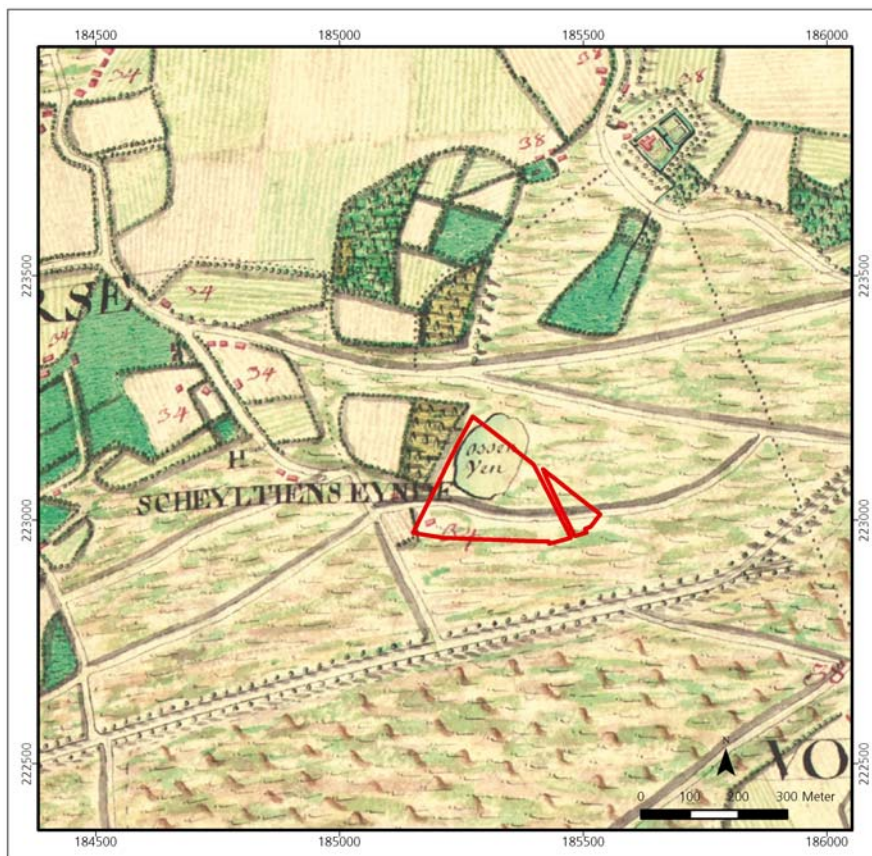

Tijdens het onderzoek bleek inderdaad overal een AC-profiel aanwezig te zijn. In het westen van het plangebied bevond zich ongeveer de helft van het oude Osseven. Op het perceel ten oosten van de voetweg bevonden zich verstoringen door kleiwinning.

3 Historisch en archeologisch kader

3.1 Historisch kader

Op de kaart van Vandermaelen wordt het plangebied gesitueerd ten oosten van Scheltiens Eynde, vlak bij de brug van Beersse over de Laakbeek. Het gaat hier vermoedelijk om een stenen brug, aangezien deze locatie tot op heden als de Stenen Brug bekend is. De Beersebaan was immers vermoedelijk sinds de middeleeuwen en mogelijk reeds van in de Romeinse tijd een verbindingsweg tussen Turnhout en Brecht, waar deze opsplitste richting Antwerpen enerzijds en richting Bergen-op-Zoom anderzijds. Deze weg volgt grotendeels het verloop van de microcuesta en bevindt zich op de overgang tussen de lage natte gedeeltes en de hogergelegen droge gronden. Op de Kaart van Ferraris (1777) is nog duidelijk het Osseven aangegeven binnen het plangebied, terwijl dit in 1846 al niet meer ter herkennen is.

Figuur 3.1. Situering van het plangebied op de kaart van Ferraris (©NGI).

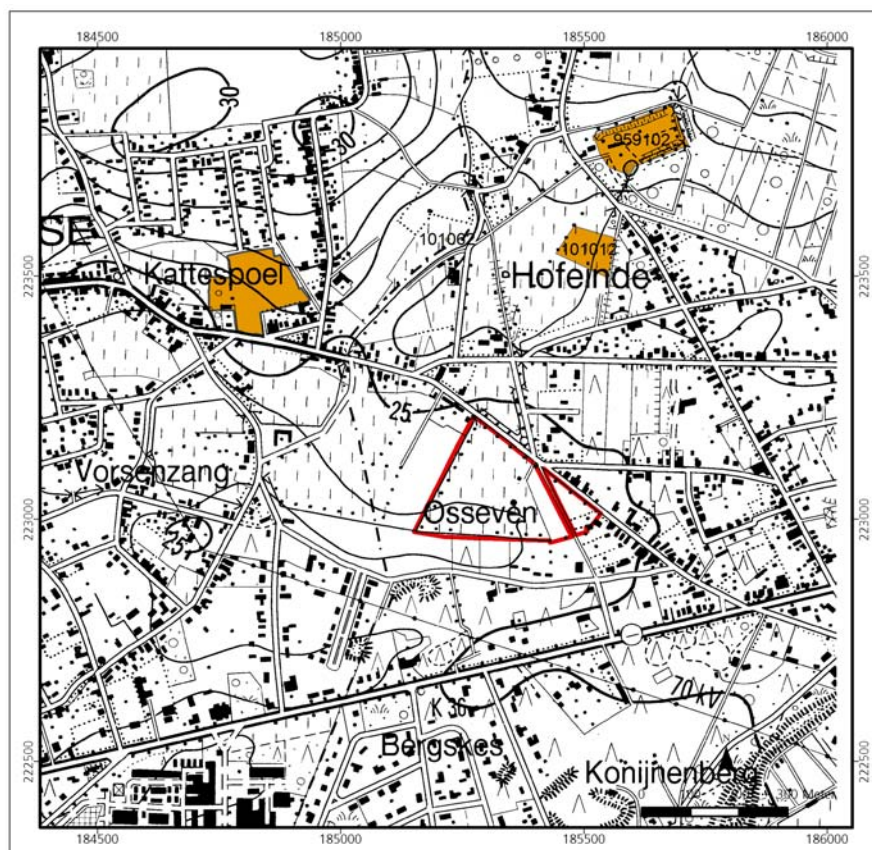
3.2 Archeologisch kader

3.2.1 Gekende vindplaatsen

3.2.1.1 Kattespoel (CAI 950994)

In mei 1880 werden tijdens kleiontginningen op de terreinen van de steenbakkerij van de toenmalige burgemeester M. Bastyns langs de Steenovenstraat aan het gehucht Kattespoel in Beerse de resten gevonden van een van een waterput gemaakt uit een uitgeholde eik. In de nabije omgeving van de put werd een volledige pot gevonden, die destijds als een urne uit de Hallstattperiode werd beschouwd (Stroobant 1905, 122). Deze pot kan echter op basis van de bijgevoegde foto geïnterpreteerd worden als een middeleeuwse kogelpot. Aan de buitenzijde van de waterput waren bovendien Romeinse cijfers aangebracht. Vermoedelijk betreft het hier dus een boomstamwaterput uit de volle middeleeuwen.

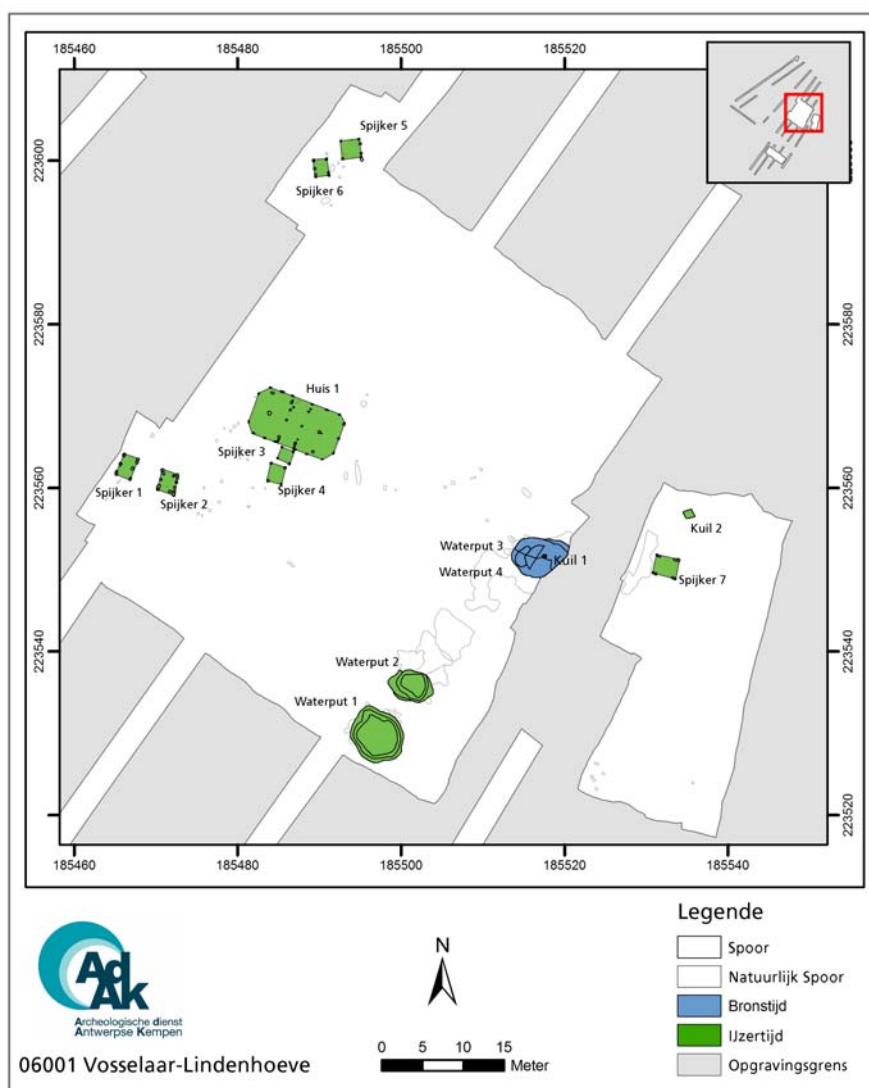
Figuur 3.2. Vindplaatsen in de nabije omgeving van het plangebied

3.2.1.2 Vosselaar-Lindenhoeve (CAI 101012)

Bij een onderzoek door AdAK binnen een geplande verkaveling aan het Hofeinde te Vosselaar, kwamen sporen en resten uit drie periodes aan het licht. Eén van de aangetroffen waterputten kon op basis van het aardewerk in de (late) bronstijd worden gedateerd.

Het merendeel van de aangetroffen nederzettingssporen, namelijk een plattegrond van een woonhuis, vergezeld van vier spijkers en twee waterputten behoren hoofdzakelijk tot één bewoningsfase uit de midden-ijzertijd (500-250v.Chr.). De positie van enkele van de andere bijgebouwtjes doet evenwel een tweede bewoningsfase vermoeden. Grote delen van het terrein ten NW en ten ZO van de onderzochte zone waren echter verstoord door klei-ontginning, waardoor er hierover geen uitsluitsel kan worden gegeven. Tenslotte kan de vondst van een *fibula* (mantelspeld) uit de vroeg-Romeinse tijd in het oostelijke gedeelte van de opgraving wijzen op bewoning uit deze periode in de nabije omgeving (Delaruelle et al. 2008).

Figuur 3.3. Faseringskaart van de opgraving in de verkaveling Lindenhoeve in Vosselaar

3.2.1.3 Beerse-Beukenlaag

Naar aanleiding van de geplande verkaveling ten noordwesten van het plangebied aan de Beukenlaan (in het verlengde van de Beersebaan) werd

in opdracht van NV Novus Projectontwikkeling en NV Immobiliënmaatschappij Joost Danneels door AdAK van 2009 tot 2011 een archeologisch onderzoek uitgevoerd ten westen van het centrum van Beerse tussen de Beukenlaan, de Boterbloemstraat en de Korenbloemstraat. De aanleiding van het onderzoek betrof de geplande verkaveling van de gronden voor woningbouw.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek in juni 2009 werden immers archeologische sporen en vondsten aangetroffen, die de aanwezigheid deden vermoeden van bewoning uit de volle middeleeuwen. Het gehele plangebied werd hiertoe geselecteerd en onderzocht in twee fasen, namelijk de weggoffer (circa 6000 m²) in oktober en november 2009 en de kavels (circa 15.000 m²) van september 2010 tot januari 2011.

Figuur 3.4. Bootvormig gebouw tijdens de opgraving van de weggoffers te Beerse-Beukenlaan

Tijdens het archeologisch veldonderzoek zijn verspreid over het gehele terrein in totaal 1251 sporen en losse vondsten gedocumenteerd. Het plangebied kent een uitgesproken microreliëf en loopt in zuidwestelijke richting af, conform de ligging ter hoogte van de microcuesta. Het plaggendek verdikt bovendien naar de zuidelijke en westelijke zones toe, waaronder de restanten van een podzolbodem zijn vastgesteld.

Het merendeel van de vastgestelde sporen behoren tot intensieve bewoning aan de Beukenlaan tijdens de volle middeleeuwen. Binnen het onderzochte gedeelte van de nederzetting zijn vijf hoofdgebouwen, negen schuren, vier bijgebouwen, 23 spijkers, een hooiberg, vijf waterputten, acht greppels en twee rijen van paalkuilen aangetroffen, die behoren tot enige opeenvolgende occupatiefasen vanaf de elfde tot het begin van de dertiende eeuw rond een lokale depressie. De structuren concentreren zich in het centrale gedeelte van

het terrein, terwijl een perifere zone van een oudere bewoningsfase uit de vroege middeleeuwen zich aan de noordelijke randzone van het plangebied bevindt.

Figuur 3.5. Overzicht van de opgegraven structuren uit de volle middeleeuwen aan de Beukenlaan in Beerse

3.2.1.4 *Frans Lauwersstraat I - Kattespoel III (CAI 101062)*

Deze vindplaats bevindt zich tussen de site Beerse-Beukenlaan en de site Vosselaar-Lindenhoeve. Tijdens een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door AdAK in het kader van een verkaveling langsheen de Laakbeek is een geïsoleerde waterput aangetroffen, die mogelijk uit de ijzertijd dateert (Delaruelle & Van Doninck, 2009).

3.2.1.5 *De pastorie van Vosselaar (CAI 959102)*

Ten westen van Looi Bos ligt de oude pastorie van Vosselaar, die door de straat Hofeinde gescheiden wordt van de onderzochte site Lindenhoeve.

Het heden in abominabele staat overgelaten gebouw langs het Hofeinde, was in de 17e en 18e eeuw de pastorie van Vosselaar. Deze wordt voor de eerste keer vermeld in 1187, wanneer Beerse en Vosselaar onder één pastoor kwamen¹.

¹ Intern rapport Afdeling Monumenten en Landschappen, dossiernr. DA002310, p. 1.

4 Onderzoeksstrategie

Doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van eventuele archeologische resten die bedreigd worden door de bouwwerken. Hiervoor werden zes parallelle proefsleuven aangelegd in dezelfde oriëntatie als de Laakbeek. De sleuven werden aangelegd ter hoogte van de geplande bouw; de omliggende zones werden uitgesloten van het onderzoek aangezien hier verder geen bouwwerken waren gepland. In totaal werd hierbij 1633 m² onderzocht van een gebied van ca. 2 ha. Dit komt neer op 8 % van het totale terrein, maar 12% van de te bebouwen oppervlakte.

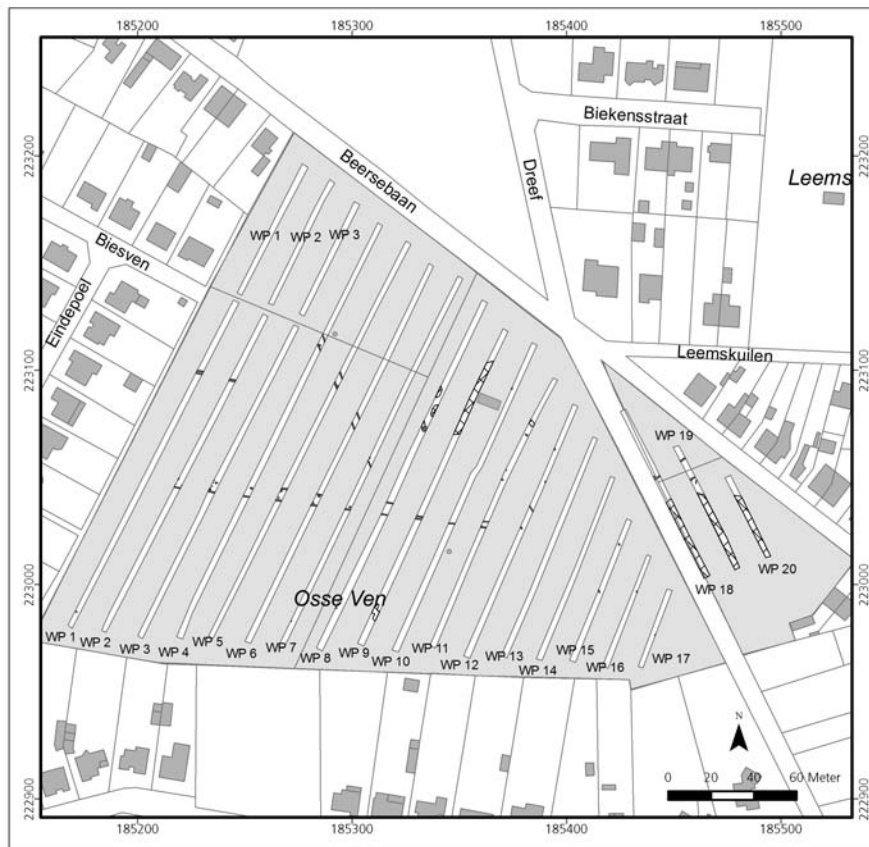
Figuur 4.1. Puttenplan van de aangelegde proefsleuven.

De werkputten zijn in het vlak ingetekend met behulp van de GPS door landmeter Johan Livens van Studiebureau Raeymaekers uit Beerse, waarbij zowel de contouren op vlakniveau als op het maaiveld zijn opgenomen, alsook hoogtematen om de 10 m. De sporen zijn ingetekend op polyesterfolie op schaal 1:50 en gerefereerd op basis van meetpunten in de sleuf, die door de landmeter werden ingemeten. Het vlak en de profielen zijn fotografisch geregistreerd.

5 Resultaten

Tijdens het onderzoek werden slechts een beperkt aantal archeologisch relevante sporen vastgesteld. In het westen van het plangebied bevond zich het restant van het Osseven. Dit ven is op oude kaarten nog duidelijk te zien. Het ven bevond zich voor ongeveer de helft binnen het plangebied. De andere helft bevindt zich onder de bestaande woonwijk, met het centrum ter hoogte van de straat Biesven.

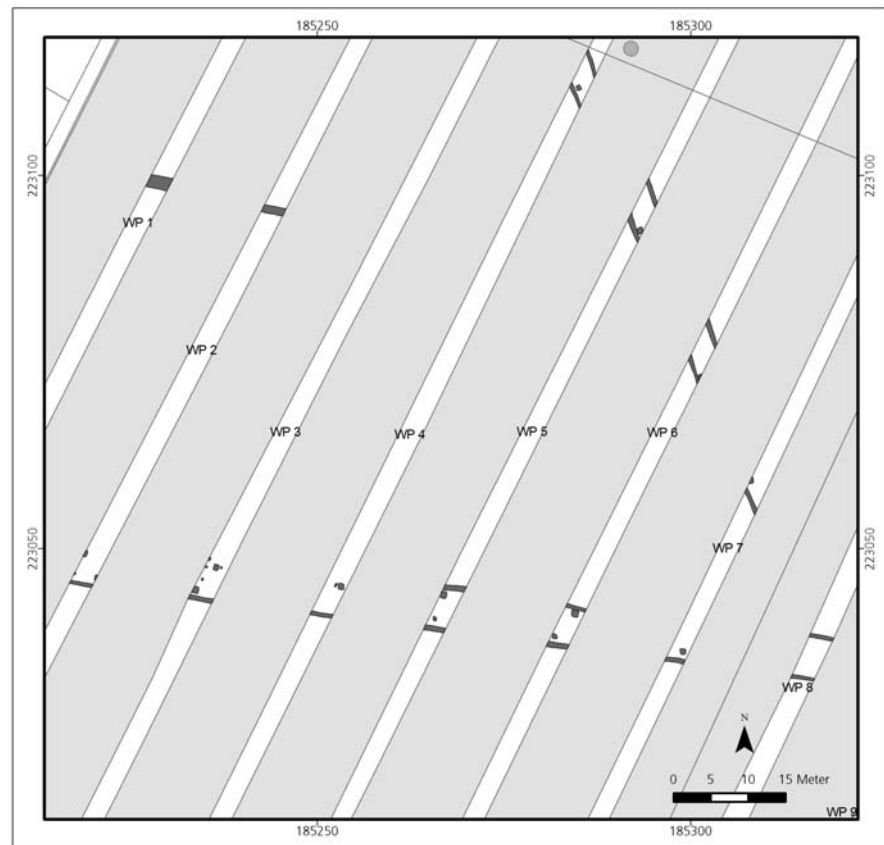
Figuur 5.1. Overzicht van de aangelegde werkputten en de aangetroffen sporen

Tussen werkput 2 en 9 in de westelijke helft van het terrein werd een restant van een laatmiddeleeuwse perceelsafbakening vastgesteld, die een rechthoekig terrein afbakende. Deze afbakening bestond uit twee greppels, waarbij twee rijen palen in geschrante opstelling waren geplaatst. Opvallend is dat deze duidelijk het oude ven vermijden en dus dateren uit de tijd dat dit zeker nog zichtbaar was. De aard van de vulling lijkt te wijzen op het eind van de late middeleeuwen of het begin van de nieuwe tijd. Uit de onderzochte sporen konden jammer genoeg geen vondsten worden verzameld die deze datering kunnen bevestigen.

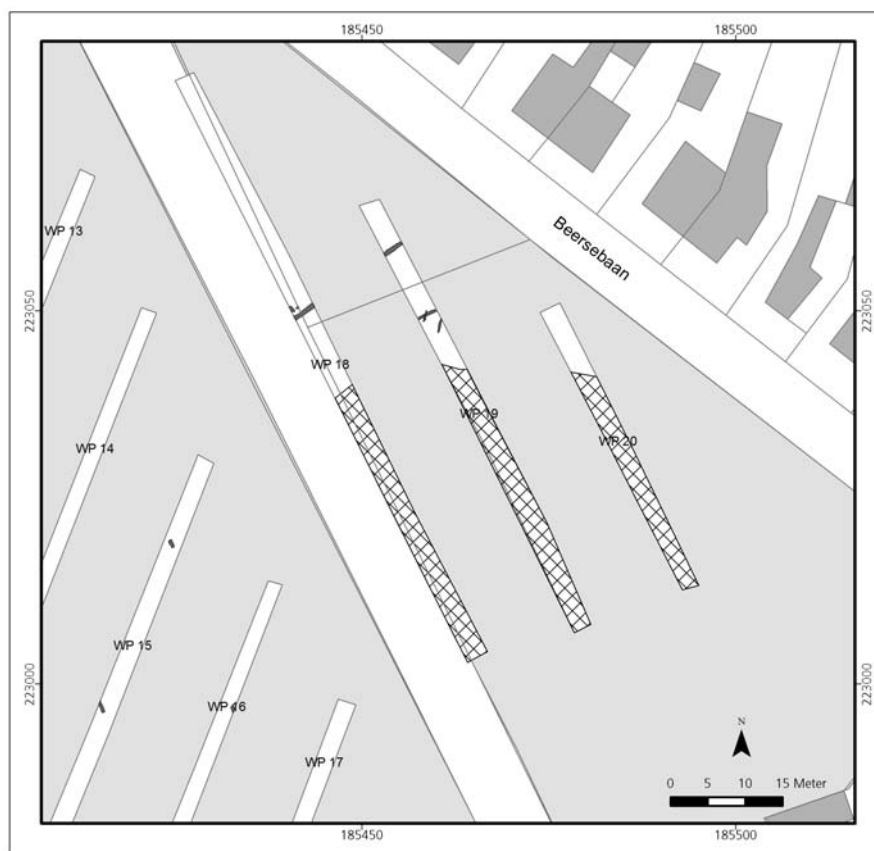
Figuur 5.2. Greppels en geschrante paalkuilen in het vlak van WP 3

Figuur 5.3. Ontginningsgreppels in het westelijke deel van het plangebied.

Vanaf werkput 10 werden de klei-opduikingen in de natuurlijke bodem groter, vooral aan de kant van de straat met daaraan gepaard ook sporen van leem- of kleiwinningsputten, de zogeheten leemskuilen. Deze verstoorde grote delen van het vlak in wp 10 tot 20. Naar het zuiden toe was de bodem zandiger en werd op verschillende plaatsen ook restanten van een podzol

teruggevonden. Het stukje in het oostelijke gedeelte was nagenoeg volledig verstoord door kleiputten.

Figuur 5.4. Verstoringen en greppels in het noordoostelijke gedeelte

Figuur 5.5. Verstoringen door de aanwezigheid van oude kleiputten in de noordoostelijke perceel naast de voetwegel

Aan de hand van het proefsleuvenonderzoek kan worden aangetoond dat de vroegste ontginning van het gebied vermoedelijk dateert uit de late

middeleeuwen of de nieuwe tijd. Sporen of vondsten die kunnen duiden op oudere bewoning werden niet teruggevonden.

Figuur 5.6. Podzoliseringsvlekken in de natuurlijke bodem ter hoogte van wp 15 in het oosten van het plangebied

Figuur 5.7. Restant van het oude Osseven in wp 1 in het westen van het plangebied

6 Conclusie en aanbevelingen

6.1 Conclusie

In het kader van de geplande verkaveling aan het Osseven in Vosselaar werden in totaal 20 proefsleuven aangelegd met een totale oppervlakte van 7.527 m². Tijdens het onderzoek konden geen archeologisch relevante sporen worden gedocumenteerd, noch werden er vondsten verzameld die kunnen wijzen op oudere bewoning ter hoogte van het plangebied. De vroegste ontginning ter plaatse lijkt te dateren in de late middeleeuwen of het begin van de nieuwe tijd. Tot in de 18de eeuw bevond zich ook een klein ven, het Osseven, in het westelijke gedeelte van het plangebied. Het terrein was voor het aanleggen van de greppels vermoedelijk te nat om te dienen voor landbouw of bewoning en was vermoedelijk als weiland in gebruik.

6.2 Aanbevelingen

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werden geen sporen of vondsten vastgesteld die kunnen wijzen op oudere bewoning binnen het plangebied. Derhalve is er geen aanleiding voor verder onderzoek op deze locatie. De terreinen kunnen daarom worden vrijgegeven voor de geplande verkaveling.

Literatuur

BERVOETS G., SCHELTJENS S., DELARUELLE S., VERDEGEM S., THUIS C. & VAN DONINCK J. (in voorbereiding). *Onderzoek van een landelijke nederzetting uit de volle middeleeuwen aan de Beukenlaan in Beerse*. (AdAK rapport 31)

DELARUELLE, S., B. DE SMAELE & J. VAN DONINCK, 2008: *Opgraving van een woonerf uit de ijzertijd aan de Lindenhoeve in Vosselaar*. (AdAK rapport 1)

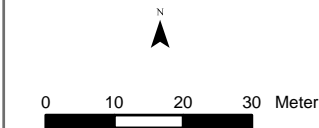
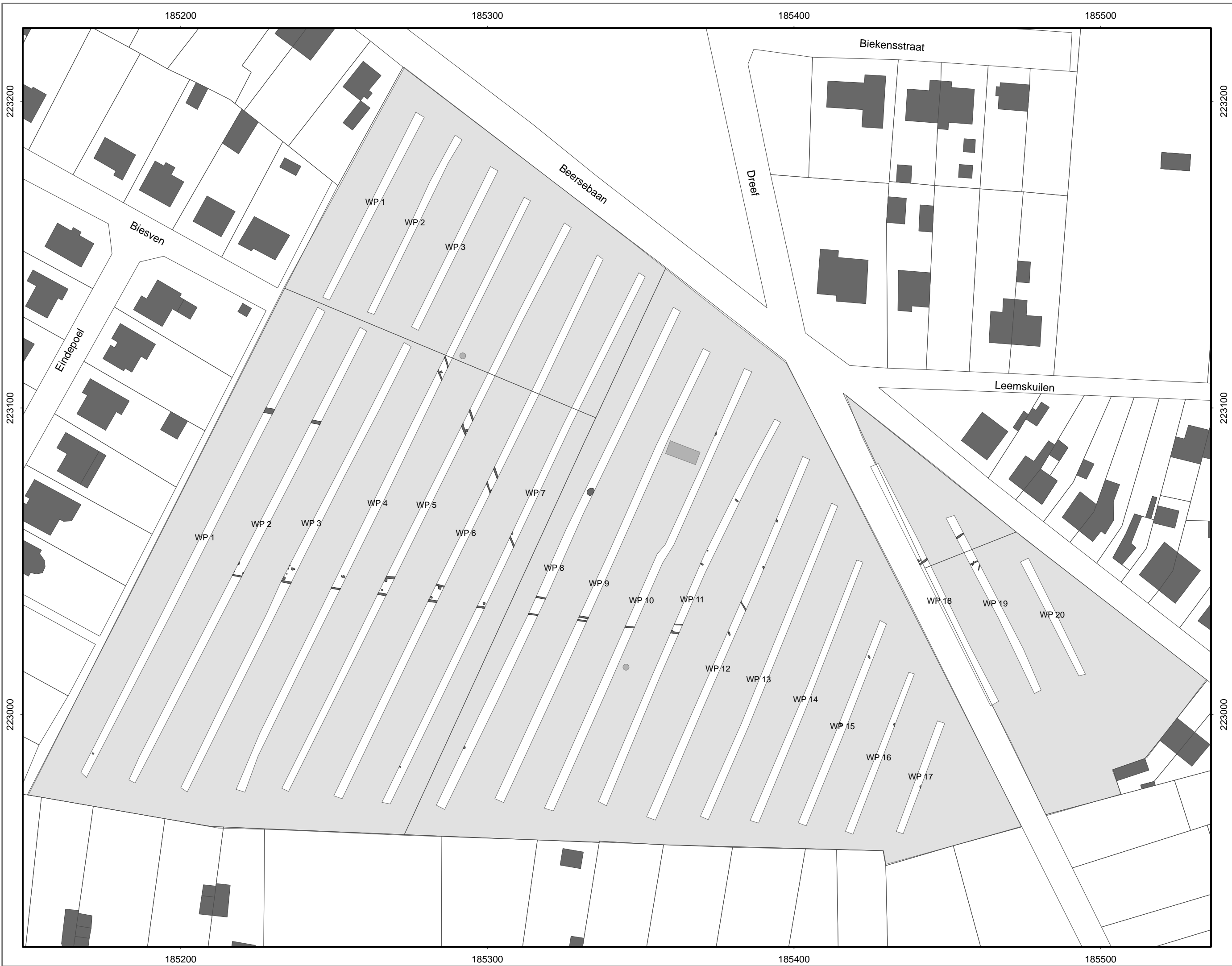
DELARUELLE, S. & J. VAN DONINCK, 2009: *Proefsleufonderzoek op de verkaveling Kattespoel III in Beerse*. (AdAK rapport 16)

STROOBANT, L. 1905: Le puits antero-main de Beersse (Campine Anversoise), *Taxandria* 3e jaar, 111-119 en pl. I,II,III.

Lijst van afbeeldingen

Figuur 1.1 Situering van het plangebied aan de Beersebaan in Vosselaar	7
Figuur 1.2. Sfeerfoto van het terrein bij de aanvang het onderzoek	8
Figuur 2.1. Profielontwikkeling van de bodems binnen en rond het plangebied. Paars: plaggenbodems, groen: klei op geringe diepte, Bruin: zandgronden met A-C-profiel;	9
Figuur 3.1. Situering van het plangebied op de kaart van Ferraris (©NGI).....	10
Figuur 3.2. Vindplaatsen in de nabije omgeving van het plangebied.....	11
Figuur 3.3. Faseringskaart van de opgraving in de verkaveling Lindenhoeve in Vosselaar	12
Figuur 3.4. Bootvormig gebouw tijdens de opgraving van de wegkoffers te Beerse-Beukenlaan	13
Figuur 3.5. Overzicht van de opgegraven structuren uit de volle middeleeuwen aan de Beukenlaan in Beerse	14
Figuur 4.1. Puttenplan van de aangelegde proefsleuven.	15
Figuur 5.1. Overzicht van de aangelegde werkputten en de aangetroffen sporen	16
Figuur 5.2. Greppels en geschrante paalkuilen in het vlak van WP 3.....	17
Figuur 5.3. Ontginningsgreppels in het westelijke deel van het plangebied. ..	17
Figuur 5.4. Verstoringen en greppels in het noordoostelijke gedeelte	18
Figuur 5.5. Verstoringen door de aanwezigheid van oude kleiputten in de noordoostelijke perceel naast de voetwegel	18
Figuur 5.6. Podzoliseringsvlekken in de natuurlijke bodem ter hoogte van wp 15 in het oosten van het plangebied.....	19
Figuur 5.7. Restant van het oude Osseven in wp 1 in het westen van het plangebied	19

11022
Vosselaar-Beersebaan
Allesporenkaart